

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.316

Dimarts, 7 de febrer del 2017

SUMARI

- 1 Joan-Carles Martí i Casanova ► De l'ensalada a l'amanida
- 2 David Paloma ► L'any que comença
- 3 Empar Moliner ► Estima-te'm
- 4 Teresa Cabré ► La normativa de la llengua: el tancament d'un cicle
- 5 Gabriel Bibiloni ► Històries d'amor i de gramàtica
- 6 Pau Vidal ► Nova Dramàtica Catalana
- 7 El Tempir ► 'Es pot ser valencià sense parlar valencià?' La realitat lingüística del sud valencià
- 8 Luis Mauri ► ¡Donem-nos les llengües!
- 9 Albert Pla Nualart ► Un 'bilingüisme' que ens obliga a viatjar dempeus
- 10 Reminiscències ► Pasta eixuta, per Marcel Campà
- 11 Rudolf Ortega ► Tots els dubtes: pronoms (9). Pleonasmes
- 12 Enllaços i convocatòries

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 De l'ensalada a l'amanida

Joan-Carles Martí i Casanova

Ensalada és un vell mot romànic que ha conegut una fortuna planetària. Els romans menjaven *herba salata*. Tan sols calia afegir-hi sal. *Ensalada* és força antic en català. Potser ens vindria de l'italià *insalata* reforçat per l'occità *salada*. Aquest article no pretén tant ser filològic com sociolingüístic. Analitze les normes de prestigi que fan un que un mot s'escampe i n'arracone un altre. He triat *ensalada* versus *amanida* com podia haver triat unes quantes dotzenes de mots del català estàndard central, que fan fortuna de Salses a Guardamar. Així, amb les eines que ens dóna internet, observem que *ensalada* apareix a l'*Espill o Llibre de les dones* valencià del segle XV.

ENSALADA f.

|| 1. Verdura que es menja amanida amb sal, oli, vinagre, etc.; cast. *ensalada*. Una setmana | hi mengí blets | ... | prou ensalada, *Spill* 963. Ab la lletugaça gran | que's pot fer una ensalada, *Cobles Marquesota*. (DCVB)

El lexicògraf Eugeni S. Reig ens recorda que això encara és així a Alcoi. No és el cas a Elx, on diferenciem l'*ensalada* (pronunciada 'ensalà') de la *lletuga* (pronunciada 'lletüa').

En el parlar tradicional d'Alcoi es diu *ensalada* (pronunciat 'ansalà') a qualsevol tipus de plat fet amb verdura, incloent en la paraula verdura no únicament les plantes de fulla verda, sinó també diversos tipus d'arrels com ara les safanòries o els ràvens i alguns fruits, com la tomaca. I també, fins i tot, altres menges com ara anous, formatge, anxoves o sardines en conserva. També diem *ensalada* a diverses plantes del gènere *Lactuca*, especialment a la que pertany a l'espècie *Lactuca sativa*. En el parlar tradicional d'Alcoi no s'empren les paraules *enciam*, *encisam* ni *lletuga*.

Salada apareix en texts provençals en occità medieval. Va passar al francès, on diuen *salade* i no 'salée', com hauria perviscut en cas d'haver estat un mot patrimonial. Un altre dels centenars d'occitanismes de la llengua d'oïl. En anglès apareix al segle XIV. Els britànics afirmen que és un gal·licisme. Potser l'erren. Els dominis aquitans dels reis anglesos –d'arrel normanda, però també occitana– és un capítol força conegut de la història medieval d'Albió. Al capdavant, els Plantagenet van regnar de 1154 a 1485. Així, Ricard Cor de Lleó, fill d'Elionor d'Aquitània, tingué l'occità i no pas el francès normand com a llengua materna: un rei anglès trobador en aquesta llengua. Gaudiu-ne una estoneta:

No em meravilh si ieu ai lo cor dolent
que mos senher met ma terra en turment
no li membra del nostre sacrament
que nos feimes els sans cominalment
ben sai de ver que gaire longament
non serai en sai pres.

Ramon Torrents em recorda que *salada* i *ensalada* van ser emprades en català central, fins i tot, per l'empordanès Josep Pla en una data tan recent com 1956 (*La vida lenta*):

14 abril

Menjada la primera **salada** de tomàquet d'Egipte —de l'any.

12 maig

Em llevo a les quatre de la tarda. Menjo un verat, una **ensalada** i un recuit.

Passem ara a l'*amanida* sobrevinguda. A més a més, Ramon Torrents em comunica que *amanit*, com a substantiu masculí, fa la viu-viu en català central malgrat no alenar als diccionaris.

En primer lloc, sobta que el DCVB no ens done cap ni una documentació anterior al segle XX. Els dialectòlegs em perdonaran l'atreviment diletant si la troben un segle abans. No canvia gens el que vull transmetre car us parle des de la interdisciplinarietat. L'*amanida* substantiu derivaria del verb *amanir* o, potser, d'una adjectivització: una ensalada *amanida*: seríem, doncs, davant d'una tautologia més!

AMANIR v. tr.

b) Posar en el menjar la sal, oli, vinagre o altres ingredients per fer-lo més gustós (Cat., Val.); cast. *condimentar*. Deu voler amanir l'ensiam, y en lo cetrill no hi ha ni una gota d'oli, Vilanova Obres, iv, 16.—

Si teniu curiositat per saber com es diu *ensalada* en 80 llengües —de famílies lingüístiques diverses— us remet a l'enllaç d'internet:

<http://www.indifferentlanguages.com/words/salad>

Una mar d'ensalades s'escampen per tots els continents, trencada la isoglossa lexical, això sí a Europa, per una *amanida* catalana. Jordi Minguell i Rosselló, guimeranenc de la Segarra històrica, de Roma estant, em recorda, a la llista Migjorn, que *amanida* no té res a veure amb el meu *amanós* elxà:

Amanir ve del gòtic *manwjan*, 'preparar', 'enllestir' i no té res a veure amb *amanós*, que és format a partir de la locució 'a mà'. En italià trobem un

derivat del mot gòtic, *ammannire*, que significa precisament 'preparar, enllestir'. Amb el mateix significat que l'italià, el francès antic tenia *amanevir*.

He de dir-vos, però, que jo, valencià extremomericional, no vaig sentir mai *amanida* fins a la meua tardoadolescència de la darrera dels anys setanta. Això sí, a l'havanera elxana heretada dels temps del besavi, "*venim de la mar / no portem diné(r)s*", cantem tots: "*una ensalaeta i uns llagostinets*."

De 1976 ençà, *amanida* s'ha escampat per totes les terres de llengua catalana fins a arribar a Guardamar, on visc ara. Així –devers 1979– vam celebrar a Elx un festival de carrer que es deia "l'Amanida de l'Art". El meu paper –compartit amb uns quants amics més de la meua edat, membres del Consell Popular de Cultura Catalana d'Elx– fou llegir poesia catalana contemporània en veu alta per a espant dels nostres pares i avis, de passeig per aquella 'amanida', un dissabte cap al tard. Tot això des de la *balcosa* de l'avinguda del País Valencià, que en diem ara *vorera*: un altre mot que fa forrolla de tramuntana a migjorn. No ens van posar cap cadafal! De fet, no havíem avisat de les nostres justes poètiques.

Hem arribat als nostres dies. Sóc un home madur. "La velledat en valencians mal prova", versificava el vell Ausiàs Marc. Tinc fill i filla catalanoparlants com llur pare i mare. Espere que s'animen i ens facen avis aviat. Fixeu-vos en la convocatòria de l'Assemblea de Maulets del Baix Vinalopó, a Guardamar, l'any 2009:

Enguany ens aplegarem a l'avinguda dels Pins de Guardamar del Segura, aquest diumenge, 6 de desembre, de matí, a les 12:00 h., per començar la jornada realitzant un mural. Durant el dinar popular, que començarà sobre les 14:00 h., gaudirem de productes de la terra: llonganisses, botifarres, pa, vi, **amanida**, postres... amb un bo d'ajut de 6 euros.

Alguns em direu que això no aprofita: la *quadrella* de maulets jovenel·los extremomericionals és massa catalanista! Us remet, doncs, a la publicitat de l'Hotel Parquemar de Guardamar, de 4 estrelles, en la seua versió en català de l'any 2017:

L'Hotel Parquemar està envoltat pels pins del parc Reina Sofia, a Guardamar del Segura. Al dinar i sopar s'ofereix un menú, que inclou **amanida** i 2 primers i 2 segons a escollir.

Si això passa a l'Extrem Sud –sí, en majúscules, com Carolina del Sud!– què no deu passar a la resta del País Valencià? A Castelló hi ha el restaurant L'Amanida. A la platja del Pinedo, prop de València, us ofereixen una "amanida

de la casa” i el col·legi Clara Campoamor d’Elx ofereix –al menú escolar en català– una “amanida il·licitana vegetal amb tonyina i anxova”. Estic fart de sentir nebotets i altra patule(i)a dir-me en bon valencià: “no en vull, d’amanida!” A la cantina escolar deu ser encara pitjor.

Que em vinguen ara amb romanços els que diuen que el valencià no ha variat gaire –en els darrers 40 anys– i que les innovacions que ens arriben de Catalunya creen “rebuig”, “no són vehiculables” i “creen desafecció”. O que em vulguen convèncer que hem d’apropar-nos sempre a la parla d’unes comarques valencianes centrals, que no de totes. *Plus ça change plus c’est la même chose*, escrigué Jean-Baptiste Karr el 1849! Ja hi tornem a ser!

El prestigi, prestigi és. Qui en vulga, de prestigi, se l’haurà de guanyar. Esperem que així siga i que circulen mots de tot el territori lingüístic per tot arreu. Ara mateix, ens manca un bon grapat de balearismes al continent. Caldrà anar a cercar-los. Quan hi ha prestigi, el parlant adopta castellanismes o anglicismes com adopta mots interns considerats més prestigiosos. Des d’un punt de vista estrictament sentimental ho reconec: és lamentable!

De fet, la recatalanització interna ens arriba a Elx i Guardamar de Barcelona i de València. L’ordre no és debades i ens parla de com han anat les coses els darrers 60 anys per no dir els darrers cinc segles pel que fa al que ens arriba a aquesta hiperperifèria. Mentrestant, el meu catalanesc de l’Extrem Sud del País Valencià s’esvaeix com un terròs de sucre o com una ampolleta de perfum al sol que més torra. I en sóc dipositari. I si no em sap greu a mi, a qui haurà de neguitejar? Tanmateix, bentrobada siga una llengua catalana bella, ampla i sense bardisses casolanes.

2 L’any que comença

David Paloma

El Punt Avui Cultura, 22/01/2017

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1038863-l-any-que-comenca.html>

Diria que el 2017 no és un any amb efemèrides lingüístiques oficials. Si no són prou rodons els 85 anys que va morir Antoni M. Alcover i els 20 que va morir Joan Coromines, encara ho són menys els 7 que farà de la mort de Joan Solà o els 3 de Badia i Margarit. La cara més alegre diu que el mes que ve farà 149 anys del naixement de Pompeu Fabra. Això vol dir que, oficialment, potser el

2018 serà declarat Any Fabra. Me'n descuidava: el 2017 en farà 60 que Noam Chomsky va publicar *Syntactic structures*. En aquest punt podeu afegir-hi tantes obres com vulgueu, seves o d'algú altre, i no acabaríem. Salvant això, l'any que comença té poques sorpreses.

Permeteu-me que en digui una, que no és oficial (ni confidencial) però que ja té participants i seguidors. Té a veure amb un lingüista català. Deixeu-me que us el presenti com si no el conegués.

Joan Ferrer i Costa ha escrit que “els seus llibres són extremament austers i densos, sense cap concessió al disseny”. També ha escrit que “són obres d'una rara perfecció”. Martin Louis Hevly ha explicat que no va arribar a estimar la seva pròpia llengua materna, l'anglès, fins que no va arribar a tenir “la fortuna de conèixer la persona”. Les explicacions del lingüista català són “el *súmmum* de la lucidesa”. I Hevly, professor nord-americà amb llarga residència a Catalunya, explica una anècdota divertida, que ara li manllevo.

Context: viatge de Moià a Manresa, un diumenge al vespre. Anys noranta, negra nit. Renault Twingo de tres portes, carrosseria *hatchback*. Un cotxe “de mida XXS”. El nostre lingüista, propietari del Twingo, es veu empès a acompanyar fins a Manresa el bo de Hevly, que acabaria publicant cinc volums d'una gramàtica anglesa extraordinària. Però Hevly no viatja sol: l'acompanyen dos pastors alemanys “de mida XXL”. Tots quatre s'entaforen dalt del Twingo (posem que aquell vespre fes molt fred i que, a més a més, plogués. Això m'ho invento). Els dos homes s'asseuen al davant, amb els ulls clavats a la carretera. Els dos gossos, al darrere, contribueixen a entelar els vidres. És Hevly qui escriu que, literalment, els gossos estan “*breathing down his neck*”. Agafat al volant, el nostre lingüista es va fent més i més petit. El viatge va acabar bé, malgrat l'alè de les feres.

El nostre lingüista farà 77 anys el 4 d'agost. No és un número rodó, però és singular. Alguns dels que l'admiem li retrem un petit homenatge el pròxim setembre. També ho faran alguns dels que ja no hi són, com el malaguanyat poeta Jordi Enjuanes-Mas, que li va dedicar un sonet esplèndid: “Qui, sinó ell, sap de ribot i encaix, / d'hàbil burí o cisell, d'orfebreria, / de fina perla o moradenc balaix, / del mot precís teixint la brodaria / d'enfilar-lo del dret o de biaix, / d'afinar subtilment la punteria / de cada dard que surt del seu carcaix, / mestre com és de llengua i poesia?”.

Efectivament, és el gramàtic del poble, que diria Carles Riera; en Ruaix de les Fitxes, que diria Albert Jané. És Josep Ruaix, el Gran Ruaix.

3 Estima-te'm

Empar Moliner

Ara, 19/01/2017

http://www.ara.cat/opinio/empar-moliner-estimatem_0_1726627346.html

El Corte Inglés fa una campanya amb un eslògan que pot fer fortuna: “*Quiérete-me*”. En lloc del “*quiérete*” usual, aquí s’hi introdueix el “*me*”, que fa la fórmula rebuscada i, per tant, familiar. Com si t’ho digués algú proper de la família. Una parella, la mare... No t’ho diu l’amo de l’empresa, sinó que t’ho diu algú que ja t’estima, perquè també et considera *seu*. La campanya, que ha estat creada en castellà, té l’equivalent en català. L’he vist avui en un cartell a la façana de la seu dels grans magatzems a la Diagonal. Hi diu: “Estima’t”.

Per quina raó els creatius publicitaris no han considerat oportú fer aquest mateix joc amorós en català? Per què no han escrit “Estima-te’m”? No podem parlar d’una qüestió de mètrica en l’anunci de la ràdio (on la frase es canta: la, si, do, mi...) perquè les síl·labes són les mateixes.

*A Barcelona, com tothom sap, de pronoms ja en queden ben pocs.
I els que queden estan mal posats*

Potser els sonava forçat? No pot ser de cap manera. És tan forçat o tan poc forçat en català com en castellà. En tots dos casos és possible que algú et digui això, i en tots dos casos és una fórmula *inventada*. I, tot i així, la veuria més possible i més probable en català. Seria equivalent al “No te m’aprimis tant” que et pot dir una àvia, en lloc del “No t’aprimis tant”. O a aquell “Abriga-te’m!”, que també et ve de la part anciana del clan.

Per tant, jo diria que segurament els creatius viuen a Barcelona. I a Barcelona, com tothom sap, hi pot haver una *superilla*, però de pronoms ja en queden ben pocs. I els que queden estan mal posats. “Se m’ha caigut”, et diuen. “Com m’he rigut”, et diuen també. I, esclar, si tu li preguntes a un barcelonauta si va en xancletes a la platja et contestarà “No vaig”, i si li preguntes per què, et dirà: “Perquè no tinc”. És a dir, els creatius de l’anunci segurament consideren perillós posar més d’un pronom en una paraula. O no saben que es pot fer. Posen “Estima’t” perquè “Estima-te’m” serien massa pronoms febles. I massa pronoms febles seria massa fort.

4 La normativa de la llengua: el tancament d'un cicle

Teresa Cabré

El Butlletí de l'Institut d'Estudis Catalans, núm. 214, novembre 2016

http://www.iec.cat/activitats/butlleti/detall_opinio.asp?id_noticies=1828&numero=214

El darrer trimestre de 2016 ha estat un període intens per a l'IEC en general, però més particularment per a la Secció Filològica. Després d'una feina d'anys, s'han aprovat dues obres importants: la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC) i l'*Ortografia catalana* (OIEC). Amb aquestes dues obres es tanca un període que va començar al primer terç del segle XX i va iniciar la finalització el 1995 amb la publicació del *Diccionari de la llengua catalana* (DIEC, 1995 i 2007).

Qualsevol llengua de cultura es considera codificada si és descrita i ponderada a través de tres recursos bàsics: una ortografia, una gramàtica i un diccionari. Així ho van entendre els membres de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) quan l'any 1911 van encarregar a la Secció Filològica (SF) l'elaboració d'aquestes tres obres, a les quals va dedicar tot l'esforç Pompeu Fabra. Per això, i no gra-tuïtament, és considerat el «seny ordenador de la llengua catalana».

La primera obra de codificació del català van ser les *Normes ortogràfiques*, publicades l'any 1913, amb les quals s'inicià el camí de la unificació de l'ortografia catalana. Aquesta primera proposta es va anar complementant amb les successives edicions del *Diccionari ortogràfic* (1917-1937) i, més modernament, amb modificacions fetes per la SF al llarg dels anys setanta i vuitanta del segle passat i, especialment, l'any 1995 en ocasió de l'aparició del DIEC. L'actual proposta de modificació ortogràfica que ha aprovat l'IEC recull alguns casos de les propostes anteriors que havien estat objecte de debat (el guionet en les unitats sintagmàtiques lexicalitzades, la duplicació de la consonant r darrere de prefixos àtons, la duplicació de r en alguns formants cultes com *-rràgia*, etc.) i redueix la quantitat de mots amb accent diacrític a quinze casos, tots ells monosíl·labs i d'alta freqüència en l'ús. Si Fabra no havia establert cap norma sobre l'ús de l'accent diacrític, sinó que s'havia limitat a presentar una llista de paraules, la nova proposta regularitza els casos que duen aquest tipus d'accent.

Pel que fa al lèxic, el DIEC va representar la primera obra elaborada per l'IEC després de Pompeu Fabra. És el primer diccionari institucional de l'Institut d'Estudis Catalans, elaborat corporativament i aprovat per tots els seus membres.

Tot i això, el DIEC, i especialment la primera edició, es va basar en els criteris del *Diccionari general de la llengua catalana* que va publicar Pompeu Fabra l'any 1932.

I, tocant a la gramàtica, l'IEC no disposava d'una gramàtica institucional. Fabra va publicar una primera gramàtica en llengua castellana l'any 1912, i el 1918 una segona gramàtica, la *Gramàtica catalana*, ja redactada en català. Va ser aquesta segona gramàtica la que es va prendre com a punt de referència normativa, tot i que era una obra d'autor. Havien de passar noranta-vuit anys perquè l'Institut tingués la primera gramàtica institucional, elaborada pels seus membres, amb el concurs de col·laboradors externs a la SF, i ratificada pel Ple de l'IEC el propassat 29 de setembre.

Si l'*Ortografia catalana* que l'Institut va ratificar el dia 24 d'octubre d'enguany és important perquè és la primera obra de conjunt des de 1913 que recull totes les modificacions que s'han anat fent al llarg de cent tres anys, la *Gramàtica de la llengua catalana* que s'acaba de publicar ho és perquè, en un sentit literal, és la primera gramàtica de la institució i perquè significa un canvi d'orientació en la presentació de la norma.

És una gramàtica normativa que exposa la norma per mitjà de la descripció dels fenòmens gramaticals, abraça el conjunt de la llengua catalana i té en compte els registres comunicatius per a jerarquitzar els casos. Són 1.439 pàgines on es presenta una descripció de la llengua catalana viva arreu del territori catalanoparlant, amb indicacions sobre l'adequació de qualsevol dels fenòmens descrits a les diverses situacions de comunicació.

El caràcter descriptiu de la GIEC és plenament explícit: s'hi exposen els fenòmens gramaticals de totes les varietats dialectals de la llengua catalana representats en cinc varietats: el central, l'occidental, el septentrional, el baleàric i el valencià, i s'hi descriuen els fenòmens i amb la indicació de l'abast general o restrictiu de llur ús geogràfic i funcional.

Heus, doncs, que enguany hem tancat un cicle, aquell cicle que va iniciar Fabra a l'Institut durant el primer terç del segle passat. Les tres obres que aquí hem presentat s'han construït sobre els mateixos principis que van guiar les obres de Pompeu Fabra: unes eines al servei d'una llengua nacional, sense exclusions ni privilegis, apta per a tots els usos i eficient en qualsevol tipus de comunicació.

5 Històries d'amor i de gramàtica

Gabriel Bibiloni

VilaWeb, 01/12/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/histories-damor-i-de-gramatica/>

Arran de la publicació de la *Gramàtica de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans, i de la prèvia minireforma ortogràfica, s'ha fet visible –amb independència de fins a quin punt és cert o no– un insòlit enamorament entre la Secció Filològica i els lingüistes i correctors del sector diguem 'de la llengua real', també coneguts col·loquialment com a *lights*, que són els qui controlen la llengua dels principals mitjans de comunicació. I això després d'una llarga tradició de fer-se morros o de mirar-se com els fesols. Però el fenomen –que tampoc no sabem fins a quin punt és bilateral– en realitat no sembla amor vertader sinó més aviat un joc d'interessos. Els de la llengua real han vist la possibilitat que una acadèmia canviant els pugui ser ara en alguna manera un aliat per a dur a port el seu treballat projecte, que és que la llengua que acabi triomfant sigui el català híbrid que surt de la subordinació secular i progressiva a l'espanyol.

Un lingüista notable d'aquesta escola, a qui hem d'agrair sempre la claredat i la franquesa, ens deia en un article sucós que calia que entenguéssim el discurs i l'estratègia de la Secció Filològica. Segons ell, per a evitar ferir sensibilitats, la gramàtica acull una munió de formes fins ara no desitjades amb l'estratègia de disfressar-se de descriptiva i de presentar aquell acolliment com una ampliació flexible de la norma, encabida en tot un aparell de registres i altres complexitats. Les formes tradicionalment excloses, generalment coincidents amb les espanyoles, són acollides només en els registres informals i coexistiran amb les tradicionals, reservades als registres formals. I a partir d'aquí s'il·luminen les perspectives dels de la llengua real: l'acceptació explícita d'unes coses en registres col·loquials no deixa de ser una acceptació, vista com a tal per la gent –mirem la freqüència amb què ha aparegut aquests dies el *ja es pot dir*–, i això, amb una certa interpretació i aplicació de les normes, en reforçarà l'ús; i tard o d'hora la coexistència de formes diferents en registres diferents es farà inviable i només en restaran unes, que amb tota probabilitat seran les que tenen tot l'impuls de l'estat de subordinació del català a l'espanyol.

Naturalment, les coses són més complexes del que dóna a entendre el paràgraf precedent. Les intencions de cada una de les parts d'aquest joc amorós, i de cada persona en particular, poden ser molt diverses. Certament, la gramàtica, amb la seva flexibilitat tan esventada, sembla tenir la intenció de contentar

el màxim possible de gent. Aplicant-la amb una ideologia o una altra es pot arribar a resultats molt diferents. I segons el pes que tingui cada una d'aquestes ideologies en el control de la llengua pública el català evolucionarà en un sentit o en un altre. Tant pot acabar essent una llengua restaurada i recuperada segons el gran projecte del començament del segle XX com un híbrid de cada vegada més espanyol. Cadascú hauria de mirar en quin joc juga.

6 Nova Dramàtica Catalana

Pau Vidal

VilaWeb, 06/12/2016

<http://www.vilaweb.cat/noticies/nova-dramatica-catalana/>

UN DELS BONS: Això que heu fet és una tifa. Us heu abaixat els pantalons! Heu traït el llegat del Mestre!

UN DELS BONS PERÒ DELS ALTRES: El país feia temps que ho necessitava, la gent ho reclamava. El llegat s'havia fet vell, els temps canvien i calia una actualització.

UN DELS MILLORS: Les coses no es poden fer d'aquesta manera. S'han de consensuar, s'ha de parlar amb els especialistes, comprovar que funcionin i, quan tothom hi estigui d'acord, aleshores aprovar-ho.

VEUS DEL POBLE: Això, això, acord! I si no hi estan d'acord, a la foguera!

UN DELS QUE ACABARÀ A LA FOGUERA: Però és que ja acumulàvem molt de retard, si precisament tothom es queixava que trigàvem tant, ja en feien conya i tot... I no s'ha de perdre de vista que els temps han canviat molt...

UN DELS QUE L'ENCENDRÀ: Això ja ho has dit!

EL D'ABANS: ...i amb les noves tecnologies ara és diferent, tot va molt més ràpid, s'ha d'estar alerta a les innovacions, els fluxos d'informació arrossegueu novetats que no podem passar per alt, i a més ara el corrent de la transmissió s'ha invertit, ja no és exclusivament de dalt cap a baix, ara les xarxes socials permeten que des de baix també es pugui influir cap a dalt.

UN DELS ESSENCIALS: Romanços! Excuses de mal pagador. Tot això en realitat no és sinó una operació de veïnització, perquè totes les reformes (o les presumptes 'millores', com en dieu) van en una sola direcció, que casualment és la d'assemblar-nos cada dia més al veí. Com si no ens hi assembléssim prou, ja!

VEUS DEL POBLE (dels Bons, això sí): Venuts! Caragirats! Us heu infiltrat a la sacra acadèmia per destruir-la!

UN ALTRE DELS ESSENCIALS: Bue... ai, bé, i també hi ha aquest voler i no poder, aquest sí però em quedo a mitges: que les coses són segons com però no acaben de ser, o d'ésser, i que recomanem o aconsellem o suggerim però no prescrivim ni dictaminem ni establim. Com si us fes vergonya de dictar les coses com han de ser!

UN MÉS: És clar, perquè tenen por que se'ls vegi el llautó.

UN DELS AVERGONYITS: Precisament una de les novetats més destacades que creiem que aporta la cosa és tenir en compte les diferents situacions comunicatives i els estadis de més o menys formalitat. No es pot pretendre descriure el món en què vivim, tant si ens agrada com si no, a partir de paràmetres que ja han quedat enrere. No oblidem que estem parlant d'una qüestió molt complexa, plena de matisos.

UN DELS ESPORUGUITS: Això sense comptar la variació, perquè hi ha elements que funcionen aquí però una mica més enllà ja van diferent. Justament es tracta de no privilegiar ningú.

UN DELS DIALOGANTS: Oh, però és que precisament el que s'aconsegueix és desconcertar tothom. Amb aquesta màniga ampla (que anomenau flexibilitat) al final ningú sap ben bé el que toca i el que no, i no costa gaire de preveure que les que s'acabaran imposant seran les solucions més fàcils, per més que hàgiu intentat acotar-les.

UN ALTRE: Que, ves per on, sempre coincideixen amb les dels veïns!

VEUS DEL POBLE: Sí, senyor! Molt ben dit. Veïnitzadors, colonitzadors!

UN DELS QUE REBEN: No, home, no cal neguitejar-se tant, tampoc, perquè de moment això només arribarà als especialistes, que tenen prou criteri per discernir les solucions més adequades en cada cas, i fins d'aquí a un temps, quan ja estarà tot molt rodat, no se'n donarà una versió accessible a tothom.

UN DELS NO TAN DIALOGANTS: Especialistes, diu! Si aquests són els pitjors. Precisament són els que han estat conspirant, aprofitant-se de llur posició privilegiada per preparar l'assalt a l'acadèmia...

UN ALTRE DELS ALTRES: Assalt? Però...

ELS DOLENTS: *A ver, señores, vayan desalojando, que aquí hay que renovarlo todo. Venga, venga, no se me atrasen. Hala, todo fuera, esos trastos viejos, venga, a la hoguera. Vamos entrando con lo nuevo...*

Vegeu també, del mateix autor, "[Nadal amb merlinades](#)" (VilaWeb, 20/12/2016)

7 'Es pot ser valencià sense parlar valencià?' La realitat lingüística del sud valencià

El Tempir publica íntegrament el documental 'Ser a la frontera sud', dirigit per Lluís Català Oltra

La Veu del País Valencià, 15/01/2017

<http://www.laveupv.com/noticia/24300/es-pot-ser-valencia-sense-parlar-valencia-la-realitat-linguistica-del-sud-valencia>

Ser a la frontera sud és el documental impulsat per [El Tempir d'Elx](#) i dirigit pel professor de la Universitat d'Alacant, Lluís Català Oltra, amb el qual es fa una radiografia de la societat valenciana que viu a les comarques del sud del País Valencià. Es va presentar dins les 'I Jornades sobre Llengua i Identitat al Sud: Es pot ser valencià sense parlar valencià?', que El Tempir va organitzar a l'abril de l'any passat, i posteriorment el 28 de novembre a la Universitat d'Alacant. Ara, l'acaben de llançar des de la seua web i a través de les xarxes socials complet.

Quasi 40 minuts de documental, que segons apunten, "es va elaborar a fi de presentar un mosaic d'entrevistes a persones de diversos pobles del migjorn valencià amb l'objectiu de radiografiar les diferents maneres de veure i sentir el 'ser valencià', ateses les peculiaritats sociolingüístiques, culturals i identitàries de tot el territori que queda comprés entre la línia Biar-Busot i Pilar de la Foradada".

Ser a la frontera sud "pretén incitar a una doble reflexió: d'una banda, de caràcter interna, entre els valencians d'aquest territori es reflexiona sobre com vivim al sud la identitat, si el factor lingüístic influeix en la configuració d'aquesta, quines poden ser les estratègies possibles a l'hora d'oferir possibles models de vertebració territorial d'aquest pol bàsic del País Valencià o quines són les

funcions i les dimensions socials del valencià en aquesta zona; d'una altra, pretén mostrar a la resta de valencians la realitat del trencaclosques de la valencianitat al sud d'una manera despallada perquè se'n facen una opinió dins el context d'un projecte vertebrador des de Vinaròs a Oriola. La finalitat última és bastir una identitat valenciana al sud sense renúncies ni fractures i amb un clar respecte i millor comprensió de les peculiaritats comarcals que tenim des d'un punt de vista lingüístic, cultural, econòmic, social, etc.”.

8 ¡Donem-nos les llengües!

Luis Mauri

El Periódico de Catalunya, 24/01/2017

<http://www.elperiodico.cat/ca/noticias/opinio/idiomes-oficials-marginats-en-instituts-i-universitats-espanyoles-5762556>

Quina devastadora pesta, aquesta demagògia permanent, especialment roïna i perillosa quan surt a passejar del braç del tribalisme/localisme. Allò que és nostre, nosaltres sols. ‘We first, us only us’. ‘Lo nuestro, nosotros solamente’.

És lamentable que l'equip d'aquesta pertorbació/amenaça denominada president Trump s'hagi estrenat eliminant expeditivament la traducció en espanyol de la web de la Casa Blanca. Deplorable, sí, però que ningú al·legui engany: l'espanyol no és un idioma oficial ni nacional als Estats Units. La Casa Blanca servia la traducció als 55 milions d'hispanoparlants que viuen al país. La bona voluntat política envers aquesta colossal comunitat lingüística, la segona dels EUA, s'ha convertit de la nit al dia en miserable menyspreu, la mateixa moneda que gasta el flamant ‘mister president’ amb les dones, els homosexuals, els científics, els intel·lectuals, els periodistes i no cal que segueixi, ¿oi?

Cinisme

La cancel·lació de la versió en espanyol de la web presidencial nord-americana ha causat àrades manifestacions de greuge a Espanya. El Govern del PP, la sultana del PSOE: ¿Com s'atreveix vostè, senyor Trump? Reaccions raonables/legítimes... i també vergonyosament cíniques.

¿Quin tracte atorguen el Govern, les institucions i els partits espanyols als idiomes cooficials de l'Estat? Punt amunt, punt avall, el mateix que la Casa Blanca de Trump dona a l'espanyol a la seva web. Corregeixo: el mateix no, sinó un de bastant pitjor, perquè si l'espanyol no és llengua oficial ni nacional

als EUA, el català, l'eusquera i el gallec sí que són oficials a Espanya. Compte, que passa el mateix amb el castellà a la web del Parlament i de manera menys radical a la de la Generalitat.

Insolència

Hi ha manifestacions d'irresponsabilitat política inadmissibles. Per exemple, els agosarats esforços per crear un problema/confrontació lingüístic allà on no existeix, com a Catalunya, on després d'anys i anys de sembrar la zitzània al carrer, els parlaments i els tribunals, ha d'arribar de vacances un dirigent del PP andalús per certificar a Facebook que qui diu que a les ciutats catalanes hi ha un conflicte lingüístic "és un gilipolles".

Escoltin, tampoc és necessari haver-se graduat a Georgetown o doctorat a SciencesPo per imaginar vies senzilles i assequibles per arreglar-nos. Hi ha al món unes 150 universitats que ofereixen estudis de català, segons l'Institut Ramon Llull. A Alemanya n'hi ha 20. Al Regne Unit, 20 més. Als EUA, 20 més. A França 19 i 13 a Itàlia. ¿Saben quantes n'hi ha a l'Espanya no catalanoparlant? ¿S'atreveixen a apostar? Vinga, si els alemanys en tenen 20, aquí n'hi deu haver almenys... set. Sí, ho han llegit bé i jo no m'he equivocat a l'escriure-ho: set, una més que les sis que hi ha a l'Àsia. La dada hauria de moure a la reflexió sobre l'honestedat/credibilitat d'algunes voluntats polítiques, sobre la franquesa/vigència de proclames polsegoses, federalisme per aquí, plurinacionalitat per allà, nació de nacions al fons a la dreta.

Absurd

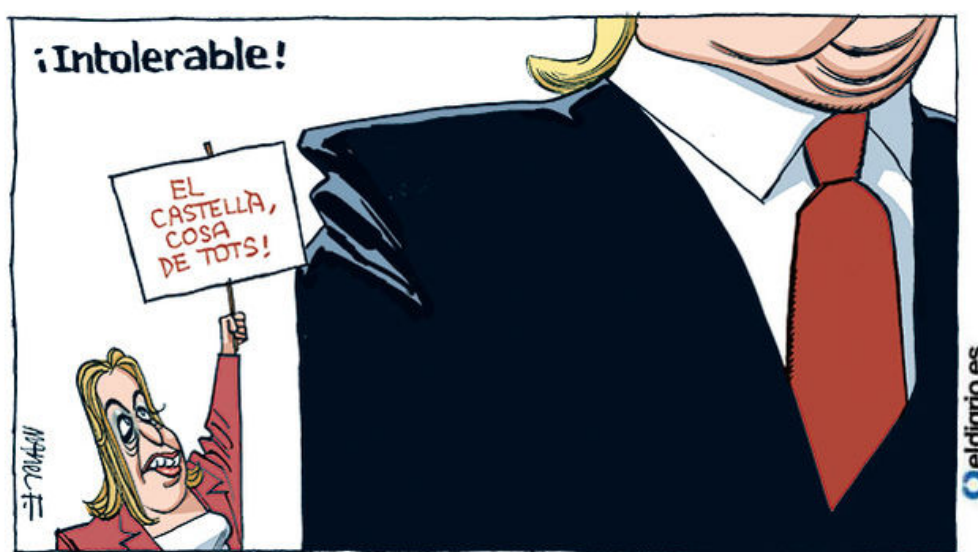
No he trobat dades fiables sobre quants instituts espanyols ofereixen l'opció d'estudiar algun idioma oficial a més del castellà i del propi de la comunitat respectiva. Però presumeixo que això tan sols succeeix en un grapat de centres ubicats en zones de frontera lingüística. ¿Per quina absurda raó un país que disposa de quatre idiomes oficials no els ofereix com a opció generalitzada als seus centres acadèmics? No és presentable el pretext fàcil que no hi ha demanda. Tampoc les masses reclamen el llatí. Un, la demanda s'estimula si hi ha voluntat. Dos, ofereixi's i atengui's la demanda que bonament sorgeixi. I acabem amb aquesta anomalia abans que arribi el segle en què tant a Navacarnero com a la Fatarella i a Tombouctou la llengua vehicular educativa sigui l'anglès.

Només cal veure la desídia/morositat amb què l'Instituto Cervantes, encarregat de vetllar per la promoció/difusió de la llengua i la cultura espanyoles al món, tracta els idiomes oficials espanyols que no són el castellà. Si fins i tot el ministre d'Educació, Íñigo Méndez de Vigo, ha hagut de reclamar-li (al Senat, el desembre passat) que faci el favor d'ocupar-se del català, l'eusquera i el gallec.

Algú podrà sentir-se temptat d'adduir que algunes autonomies no volen ser representades per l'Instituto Cervantes. Encertada o errada, aquesta al·legació és fútil/improcedent: el Cervantes es deu (s'hauria de deure) a això, amb independència del criteri dels governs autònoms.

En fi, ¿té solució, això? El repte polític que s'encara amb racionalitat/honestetat/empatia/sentit d'Estat té solució. I el que no, no.

Vegeu també [“El mirall lingüístic de Trump”](#) (editorial d'*El Periódico de Catalunya*, 24/01/2017), [“Així tracten el català les webs de les institucions espanyoles”](#), d'Anna Mascaró (*Ara*, 25/01/2017) i [“Llengua i contorsionisme constitucional”](#), de Rudolf Ortega (*El País*, 06/12/2016).

► Dibuix de Manel Fontdevila publicat a Eldiario.es el 24/01/2017

9 Un bilingüisme que ens obliga a viatjar dempeus

Albert Pla Nualart

Ara, 11/11/2016

http://llegim.ara.cat/opinio/bilinguisme-que-obliga-viatjar-dempeus_0_1685831431_premium.html

Una de les creus del *bilingüisme* –la cursiva indica aquí l'ús abusiu del concepte– és haver de suportar la redundància dels missatges públics en català i castellà. I és trist comprovar com sol ser la llengua pròpia la que s'estira o arronsa per fer-se paral·lela al missatge expressat en la llengua comuna (en l'àmbit més metropolità, el castellà).

Aquest paral·lelisme se sol camuflar amb l'ús de paraules diferents. Si el castellà diu “*Próxima estación*”, diguem “Propera estació”. Però ensenya l'orella buscant l'equivalència en el nombre de paraules. Si el castellà diu “*No asomarse*”, diguem “No us aboqueu”. Tant ens fa que *asomarse* vulgui dir *treure el cap* i *abocar-se* vulgui dir *treure el cos*. Posar-hi “No tragueu el cap” –que és el que s'hi hauria de posar– seria massa poc simètric. I així llegim “No us aboqueu” al costat d'unes obertures on és impossible fer-ho.

Tot això semblava que s'havia de superar amb la decisió d'utilitzar només el català en alguns transports públics. Però el *bilingüista* que ens colonitza el cervell sempre acaba traient el cap i ficant la pota. Un missatge monolingüe al Tram-besòs va repetint: “Recordeu: si viatgeu dempeus, agafeu-vos”. Alguns em diran que *dempeus* és un mot molt català, molt escaient. A mi em sembla tot el contrari, em sembla que *viatjar dempeus*, que és el que sembla que s'estila al tram barceloní, és un servil calc del castellà, una imitació jocfloralesca de *viajar de pie*. I que si no tinguéssim el castellà al cap, diríem el que hem dit sempre i ens surt naturalment: *anar dret(s)*. “Si aneu drets, agafeu-vos”.

I si ara algú em diu que *viatjar dempeus* és més formal, potser li hauré de recordar que parlar d'una manera postissa i pomposa, no parlar clar i català, és un altre calc servil, i un calc que va més enllà de les paraules i que afecta tota una manera de ser. Les formes planeres en els missatges públics creen proximitat entre l'administració i els administrats. Acostar-se a la República també demana allunyar-se del llenguatge pedant i cortesà.

REMINISCÈNCIES

10 Pasta eixuta

Marcel Campà (Barcelona 1956)

Blog *Las al jaç*, 09/10/2015

<http://blocs.mesvilaweb.cat/marcel-campa/?p=267508>

A *Notes disperses*, de Josep Pla –llibre magnífic–, llegeixo:

“Carles Soldevila em diu que tracta de recollir les reminiscències de Pere Ynglada, i que aquest treball es va fent lentament. M'assegura que serà un llibre sec com ossos, perquè així ho havia volgut Ynglada, a qui agradava tot molt sec.”

Sec com ossos! Mai no havia vist escrita aquesta expressió, que m'ha traslladat de cop als debats que setanta o vuitanta anys enrere mantenien el meu avi Jaume i son pare, l'avi Pere –el meu besavi.

L'avi Jaume i l'avi Pere eren fideuers: compraven farina i sèmola de blat, en feien macarrons, fideus i pasta de sopa, i ho venien tant a l'engròs com directament al públic, al seu establiment de la plaça de Vic. Per a obtenir pasta de qualitat, calia fer un bon assecatge. Per això l'estenien sobre uns prestatges de canyís que hi havia al pis superior –les finestres sempre obertes– del mateix edifici on tenien la botiga i on vivien. La pasta havia d'estar estesa fins que fos ben seca (no menys de 48 hores), i d'aquí venia la controvèrsia entre pare i fill.

–Noi, aneu recollint que això és sec com ossos –cridava l'avi Pere.

–Però si és moll que raja! –responia l'avi Jaume.

I així passaven el dia: de *sec com ossos* a *moll que raja*. L'avi Pere, a l'*escriptori* (un cubicle ple de papers que hi havia al fons de la botiga) repassant els comptes del negoci. L'avi Jaume, rere el taulell despatxant la mercaderia. L'un, més pendent dels números; l'altre –exposat als clients–, més atent al producte.

Jo no vaig aconseguir aquelles disputes però l'àvia me les havia explicat moltes vegades, i els meus germans i jo vam fer nostres aquelles expressions, que trobàvem singularment genuïnes. Sempre que ens havíem de referir a alguna cosa seca o molla, deixàvem anar indefectiblement el *sec com ossos* o el *moll que raja*.

Un dia, ja fa molts anys, un germà meu es va presentar a una entrevista laboral a Enciclopèdia Catalana, on buscaven un llicenciat en filologia per a incorporar-lo a l'equip de redacció del diccionari castellà-català. L'editor que el va entrevistar li va preguntar:

–En català, com diries que una cosa *chorrea*?

–Moll que raja –va respondre el meu germà a l'acte. I el van contractar.

Sec com ossos, *moll que raja* era un parlar que ens traslladava a una altra època. Pronunciar aquelles fórmules era com anar a parar a una pel·lícula de cine mut (una d'aquelles de Laurel i Hardy, per exemple): ens transportava al temps reculat dels avis i els besavis. Les anècdotes de l'àvia n'anaven plenes, d'aquella parla, com quan explicava que la meva besàvia, si trobava que el vi no era prou fresc, s'apartava bruscament la copa dels llavis tot remugant amb cara de fàstic: “és calent com pixats d'euga!”

És difícil no pensar que en aquella època la llengua era més rica que ara. Però vaja, diguem només que la llengua evoluciona; que la manera de dir les coses és com els vestits o els costums: va canviant amb el temps. Si avui tinguéssim la sort de trobar un nano que sabés qui eren Laurel i Hardy, probablement diria que eren *el gordo y el flaco* o, amb sort superlativa, els anomenaria com l'*Enciclopèdia Catalana*: el gras i el prim. Però anys enrere no en deien pas així. L'avi Jaume sempre en va dir "el gras i sec". Potser ho feia per a diferenciar-se del seu pare, perquè per a l'avi Pere aquell parell de sapastres sempre van ser "el gras i el magre".

11 Tots els dubtes: pronoms (9). Pleonasmes

Rudolf Ortega @Rudolf_Ortega

[Tots els dubtes. Una gramàtica del català a l'abast](#) (Barcelona: RBA La Magrana, 2014)

Duplicacions possibles | PLEONASMES, 1

La combinació *els hi* no és l'únic cas de duplicació de pronoms. També trobem els pleonasmes, els quals tenen una certa mala fama com a estructures redundants. Merescuda? Potser sí, però també pot ser que de vegades paguin justos per pecadors.

Solem definir els pronoms com els elements gramaticals que substitueixen un determinat element de la frase, normalment un complement, i per tant, en tant que substituïts, només haurien d'aparèixer per rellevar el complement i així estalviar-lo: *Truca a la Maria. Truca-li* (on *li* fa de *a la Maria*). Això, tanmateix, no sempre passa, de manera que podem trobar-nos tots dos elements, el pronom i el complement presumptament substituït, fent la mateixa funció, i en aquest cas l'objectiu és redundar en el missatge: *Mira'm a mi* (el pronom *'m* i la construcció *a mi* es refereixen a la mateixa persona). *Li van dir a la tieta que truqués* (el pronom *li* i la construcció *a la tieta* altre cop són la mateixa persona). És doncs prou clar que el pleonasma és un mecanisme habitual de la llengua, i que en alguns casos no és bo de prescindir-ne.

Complements dislocats | PLEONASMES, 2

Un cas conegut també d'aparició de pronom tot mantenint el complement, el trobem en les estructures dislocades, que veurem més endavant en parlar de certs usos de la coma (atenció, n'acabo de fer una, d'estructura dislocada. Ostres, i

ara una altra...). Veurem que el constituent dislocat es desplaça a l'esquerra o a la dreta de la frase, i que aquest moviment es marca en general amb una coma, però, en qualsevol cas, a dins de la frase hi ha d'aparèixer el pronom corresponent a la funció, el gènere i el nombre de l'element mogut. És com si, en endurnos un complement a l'extrem de l'oració, deixés un senyal, una tènue empremta per seguir-ne el rastre: *Als bankers, ara vés-los al darrere. De la crisi del totxo, se n'ha parlat amb escreix. A l'atur hi acabarem tots plegats. La coma és recomanable, però no sempre imprescindible: Al president li plouen les crítiques.*

► Il·lustració de Jordi Soler

Duplicacions innecessàries | PLEONASMES, 3

Sí que se sol considerar una incorrecció el pleonasma que duplica un complement per mitjà de dos pronoms que fan la mateixa funció, els quals acostumen a ser un de relatiu i un de feble. En aquests casos, és preferible mantenir el pronom de relatiu a causa de la funció d'enllaç que realitza, i ometre el pronom feble tenint en compte que una altra partícula desenvolupa la mateixa funció. La frase: *És una observació que me l'han fet moltes vegades* té dos pronoms (*que, l'*) en la funció de complement directe del verb *han fet*, així que ens carregarem el pronom feble: *És una observació que m'han fet moltes vegades*. I el mateix exercici podrem fer amb altres pronoms, sempre en combinació amb relatius. *És un error en el qual (hi) cau molta gent. El veí al qual (li) han enviat la carta de desnonament ha denunciat assetjament.*

12 Enllaços i convocatòries

- ▶ Hem reunit en un sol document les dues parts del treball d'**Eugeni S. Reig** "[El meu model lingüístic](#)", publicades als números 1.310 (27/12/2016) i 1.311 (03/01/2017) d'**InfoMigjorn**.
- ▶ [El Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya convoca les proves anuals per a l'obtenció de certificats de català](#). El termini es tanca el 21 de febrer
- ▶ Víctor Pàmies i Riudor, [Paremiologia Catalana, núm. 12](#). Butlletí mensual de dites i refranys catalans, actualitat del mes de febrer de 2017. [Voleu subscriure-us-hi?](#)
- ▶ [Butlletí núm. 14 de l'Institut de Llengües](#) de la Universitat de Lleida, gener 2017
- ▶ Jaume Vicens, "[Una llengua minusvàlida](#)" (*dBalears*, 06/12/2016), sobre els reportatges d'IB3 des d'Eivissa
- ▶ Magí Camps, "[Un auto automòbil](#)" (*La Vanguardia*, 10/10/2016)
- ▶ Josep Playà Maset, "[Els textos escrits delaten el sexe](#)" (*La Vanguardia*, 17/10/2016). Un estudi determina amb una precisió d'un 84% si un article periodístic és d'un home o una dona
- ▶ Josep Daniel Climent, "[Temps de collita, l'aportació de Joan Beltran a la llengua catalana](#)" (*La Veu del País Valencià*, 08/12/2016)
- ▶ Carles de Rosselló, "[El xovinisme o la força d'un article](#)" (blog *La BBC*, 06/12/2016), sobre una piulada de François Hollande sobre el francès
- ▶ [Vicent Moreno: "Tot el funcionariat ha de ser competent en les dues llengües cooficials"](#) (*La Veu del País Valencià*, 09/12/2016)
- ▶ Joan Josep Conill, "[Una llengua de museu](#)" (*El Temps*, 13/12/2016)
- ▶ Gabriel Bibiloni, "[Vetes i cintes](#)" (*El blog de Gabriel Bibiloni*, 09/12/2016)